

วิถีชีวิตและการสร้างตัวตนในเส้นทางสายอาชีพของกลุ่ม LGBTQ+:
กรณีศึกษาเชิงปรากฏการณ์วิทยา วิทยาลัยอาชีวศึกษาพระนครศรีอยุธยา
Lived Experiences and Professional Identity Construction of
LGBTQ+ Students: A Phenomenological
Case Study in Ayutthaya Vocational College

ณัฐพงศ์ แก้ววงศ์* พงษ์อนันต์ เปลี่ยนเอก**
Natthapong Kaewwong, Phonganan Plienek
อริยวัฒน์ เฉลิมกิจ*** อุไรวรรณ อุภัยพร****
Ariyawat Chalermkit, Uraiwan Upaiprom
วราภรณ์ ภิรมยา***** ชัยวิจิตต์ เขียรชนะ*****
Waraporn Piromya, Chaiwichit Chianchana
คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ, ประเทศไทย

Faculty of Industrial Education,

King Mongkut's University of Technology North Bangkok, Thailand

E-mail : uraiwan0672@gmail.com

Received: March 24, 2026

Revised: April 05, 2026

Accepted: April 08, 2026

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ (๑) ศึกษาวิถีชีวิตและประสบการณ์ชีวิต (Lived Experiences) ของผู้เรียนกลุ่ม LGBTQ+ ในสถานศึกษา (๒) วิเคราะห์กระบวนการสร้างตัวตนและการเจรจาต่อรองอัตลักษณ์ทางเพศสภาพในเส้นทางสายอาชีพ และ (๓) ศึกษาปัจจัยเกื้อหนุนและอุปสรรคต่อการเตรียมความพร้อมเข้าสู่โลกการทำงาน การวิจัยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพแบบปรากฏการณ์วิทยา โดยเลือก

* นายณัฐพงศ์ แก้ววงศ์ Mr.Natthapong Kaewwong หัวหน้าโครงการวิจัย

** ว่าที่ร้อยตรีพงษ์อนันต์ เปลี่ยนเอก Acting Sub Lt.Phonganan Plienek ผู้ร่วมวิจัย

*** นายอริยวัฒน์ เฉลิมกิจ Mr.Ariyawat Chalermkit ผู้ร่วมวิจัย

**** นางสาวอุไรวรรณ อุภัยพร MissUraiwan Upaiprom ผู้ร่วมวิจัย

***** นางสาววราภรณ์ ภิรมยา MissWaraporn Piromya ผู้ร่วมวิจัย

***** รศ.ดร.ชัยวิจิตต์ เขียรชนะ Assoc.Prof.Dr.Chaiwichit Chianchana ที่ปรึกษางานวิจัย

คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ, ประเทศไทย Faculty of Industrial Education, King Mongkut's University of Technology North Bangkok, Thailand

กลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง จำนวน ๑๖ คน ได้แก่ ผู้บริหาร ๒ คน ครู ๕ คน และผู้เรียน LGBTQ+ ๙ คน เก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก (๔๕-๖๐ นาที ต่อคน) และการสังเกต วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัยพบว่า (๑) ผู้เรียนดำรงชีวิตภายใต้นโยบาย “การเปิดกว้างภายใต้ระเบียบ” ที่ส่งเสริมการปรับตัวสู่โลกการทำงาน (๒) การสร้างตัวตนเกิดขึ้นผ่านสมรรถนะวิชาชีพและการนำเสนอตนเองเชิงกลยุทธ์เพื่อให้ได้รับการยอมรับ และ (๓) ปัจจัยเกื้อหนุนสำคัญคือการสนับสนุนจากครูและทักษะวิชาชีพ ขณะที่อุปสรรค ได้แก่ ข้อจำกัดด้านโครงสร้าง เช่น ห้องน้ำ ความกดดันจากครอบครัว และอคติในสถานประกอบการ

ผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่าการยอมรับ LGBTQ+ ยังเป็นแบบมีเงื่อนไข สถานศึกษาควรพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและระบบแนะแนวเพื่อส่งเสริมความเท่าเทียมในอาชีวศึกษา

คำสำคัญ : วิถีชีวิต; การสร้างตัวตน; อาชีวศึกษา; กลุ่ม LGBTQ+

Abstract

This research aimed to: (1) explore the lived experiences of LGBTQ+ students in an educational setting; (2) analyze the process of identity construction and gender identity negotiation in their career pathways; and (3) examine the supporting factors and barriers affecting their readiness for entering the workforce. A qualitative phenomenological approach was employed. Sixteen participants were purposively selected, including 2 administrators, 5 teachers, and 9 LGBTQ+ students. Data were collected through in-depth interviews (45–60 minutes per participant) and observation, and were analyzed using content analysis.

The findings revealed that: (1) students lived under a policy of “openness under regulation,” which facilitated their adaptation to the professional world; (2) identity construction was developed through professional competencies and strategic self-presentation to gain social acceptance; and (3) key supporting factors included teacher support and vocational skills, while major barriers consisted of structural limitations (e.g., gender-inappropriate restroom facilities), family pressure, and workplace discrimination.

The study concludes that LGBTQ+ acceptance remains conditional. Therefore, vocational institutions should improve infrastructure and strengthen career guidance systems to promote equity and inclusivity in vocational education.

Keywords: Lived Experiences; Identity Construction; Vocational Education; LGBTQ+

บทนำ

ในยุคสมัยแห่งการเปลี่ยนผ่านสู่สังคมที่โอบรับความหลากหลาย (Inclusive Society) เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDGs) ของสหประชาชาติได้กำหนดให้การสร้างความเท่าเทียมทางเพศและการจัดการศึกษาที่ครอบคลุมเป็นวาระเร่งด่วนระดับโลก^๑ สำหรับประเทศไทย แม้ภาพลักษณ์ภายนอกจะดูมีความเปิดกว้างต่อกลุ่มผู้มีความหลากหลายทางเพศ (LGBTQ+) แต่ในมิติเชิงโครงสร้างของระบบการศึกษา โดยเฉพาะในสถาบันอาชีวศึกษา กลับพบปรากฏการณ์ที่เรียกว่า “ความรุนแรงเชิงสัญลักษณ์” (Symbolic Violence) แผงเร้นอยู่ในรูปแบบของบรรทัดฐานทางเพศแบบทวิลักษณ์ (Heteronormativity) ที่ยึดโยงอยู่กับจารีตและภาพลักษณ์ความเป็นมืออาชีพแบบดั้งเดิมอย่างเข้มข้น

รายงานวิจัยของ World Bank^๒ ระบุว่ากลุ่ม LGBTQ+ ในประเทศไทยยังคงเผชิญกับการเลือกปฏิบัติในสถานศึกษา ซึ่งส่งผลกระทบโดยตรงต่อการสะสมทุนมนุษย์ (Human Capital) และความมั่นใจในการก้าวเข้าสู่ตลาดแรงงาน โดยเฉพาะในสายวิชาชีพที่สังคมมีภาพจำผูกติดกับเพศกำเนิด นักเรียนกลุ่มนี้มักต้องเผชิญกับภาวะจำยอมในการตัดสินใจระหว่าง “การเป็นตัวของตัวเอง” กับ “การปรับตัวเพื่อการยอมรับในวิชาชีพ” ซึ่งสอดคล้องกับข้อค้นพบของ UNESCO^๓ ที่ชี้ว่าประสบการณ์การถูกกลั่นแกล้งและการกีดกันทางสังคมในสถานศึกษาเป็นอุปสรรคสำคัญที่บั่นทอนศักยภาพของผู้เรียน

วิทยาลัยอาชีวศึกษาพระนครศรีอยุธยา ในฐานะกรณีศึกษาของการวิจัยครั้งนี้ มีความน่าสนใจเชิงมานุษยวิทยาการศึกษาเป็นอย่างยิ่ง เนื่องจากเป็นพื้นที่ทับซ้อนระหว่าง “สังคมมรดกวัฒนธรรมที่เคร่งครัดในจารีต” และ “สังคมอุตสาหกรรมสมัยใหม่” การที่นักเรียนกลุ่ม LGBTQ+ จะสร้างตัวตน

^๑ United Nations, **Sustainable Development Goals**. [Online], Available: <https://sdgs.un.org/goals>. [April 11, 2026].

^๒ World Bank, **Economic Inclusion of LGBTI Groups in Thailand** (Washington, DC: World Bank Group, 2020).

^๓ UNESCO, **From Insult to Inclusion: Asia-Pacific report on school bullying, violence and discrimination on the basis of sexual orientation and gender identity**, (Bangkok: UNESCO Bangkok Office, 2014).

ในเส้นทางสายอาชีพที่นี้ จึงไม่ใช่เพียงการพัฒนาทักษะทางเทคนิค (Hard Skills) แต่คือกระบวนการ “เจรจาต่อรองตัวตน” (Identity Negotiation) ที่ซับซ้อนภายใต้สายตาของสังคม^๔

บทความฉบับนี้จึงมุ่งนำเสนอผลการศึกษาเชิงปรากฏการณ์วิทยา (Phenomenology) เพื่อถอดบทเรียนจาก “วิถีชีวิต” (Lived Experience) และแก่นแท้ของประสบการณ์ที่นักเรียนกลุ่ม LGBTQ+ ได้รับรู้จริง ข้อมูลเชิงลึกนี้มีได้เป็นเพียงการสะท้อนปัญหา แต่เป็นการแสวงหาแนวทางในการรื้อถอนอุปสรรคเชิงโครงสร้าง เพื่อเปลี่ยนสถานศึกษาให้เป็นพื้นที่ปลอดภัย (Safe Space) ที่โอบรับความเป็นมนุษย์ควบคู่ไปกับความเป็นเลิศทางวิชาชีพอย่างแท้จริง

วัตถุประสงค์

๑. เพื่อศึกษาวิถีชีวิตและประสบการณ์ชีวิตในสถานศึกษาของผู้เรียนกลุ่ม LGBTQ+ กรณีศึกษาวิทยาลัยอาชีวศึกษาพระนครศรีอยุธยา
๒. เพื่อทำความเข้าใจกระบวนการสร้างตัวตน และการเจรจาต่อรองอัตลักษณ์ทางเพศสภาพในเส้นทางสายอาชีพของผู้เรียน
๓. เพื่อวิเคราะห์ปัจจัยเงื่อนไขและอุปสรรคที่ส่งผลต่อวิถีชีวิตและการเตรียมความพร้อมเข้าสู่โลกแห่งการทำงานของผู้เรียนกลุ่ม LGBTQ+

ขอบเขตการวิจัย

เพื่อให้การศึกษารั้งนี้สามารถเข้าถึงสาระของปรากฏการณ์ได้อย่างลึกซึ้งและครอบคลุมมิติต่าง ๆ ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตของการวิจัยไว้ดังนี้

๑. ขอบเขตด้านเนื้อหา

มุ่งศึกษาประสบการณ์ตรง ของผู้เรียนกลุ่ม LGBTQ+ ในวิทยาลัยอาชีวศึกษาพระนครศรีอยุธยา โดยครอบคลุมประเด็นวิถีชีวิตในสถานศึกษา กระบวนการสร้างตัวตนและการเจรจาต่อรองบทบาททางเพศสภาพ ตลอดจนการวิเคราะห์ปัจจัยเงื่อนไขและอุปสรรคที่ส่งผลต่อการเตรียมความพร้อมเข้าสู่โลกแห่งการทำงานตามอัตลักษณ์ทางเพศสภาพ

๒. ขอบเขตด้านประชากรและกลุ่มเป้าหมาย

ผู้วิจัยใช้วิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง จากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในปรากฏการณ์นี้ เพื่อให้เกิดการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า โดยแบ่งออกเป็น ๓ กลุ่ม รวมทั้งสิ้น ๑๖ คน ดังนี้

^๔ จารุวรรณ คงยศ, เพศภาวะ เพศวิถี ประสบการณ์ชีวิตของกะเทยในคุก, (ปทุมธานี: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๖๐).

๒.๑ กลุ่มผู้บริหาร จำนวน ๒ คน เพื่อให้ข้อมูลในระดับนโยบาย แนวทางการบริหารจัดการ สถานศึกษาที่ตอบสนองต่อความหลากหลาย และวิสัยทัศน์ในการสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ ของผู้เรียนทุกกลุ่ม

๒.๒ กลุ่มครูผู้สอนและครูที่ปรึกษา จำนวน ๕ คน เลือกจากแผนกวิชาที่มีผู้เรียน LGBTQ+ ศึกษาอยู่ เพื่อให้ข้อมูลเกี่ยวกับพฤติกรรมกรเรียน การปรับตัว และการสนับสนุนผู้เรียนในระดับ ปฏิบัติการ รวมถึงทัศนคติของครูต่อความหลากหลายทางเพศในสายอาชีพ

๒.๓ กลุ่มผู้เรียน LGBTQ+ จำนวน ๙ คน ซึ่งเป็นกลุ่มเป้าหมายหลัก โดยคัดเลือกจากผู้เรียน ที่มีความหลากหลายในด้านเพศสภาพและสาขาวิชา เพื่อสะท้อนประสบการณ์ตรง วิถีชีวิต และกระบวนการ สร้างตัวตนภายใต้บริบทของวิทยาลัยฯ

๓. ขอบเขตด้านพื้นที่

วิทยาลัยอาชีวศึกษาพระนครศรีอยุธยา ซึ่งเป็นสถานศึกษาที่มีบริบทเฉพาะทางวัฒนธรรมและมี การจัดการเรียนการสอนในสายวิชาชีพที่หลากหลาย

๔. ขอบเขตด้านระยะเวลา

ดำเนินการวิจัยในเดือนกุมภาพันธ์ ๒๕๖๔

แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาเรื่องวิถีชีวิตและการสร้างตัวตนในเส้นทางสายอาชีพของกลุ่ม LGBTQ+ ผู้วิจัยได้กำหนด กรอบแนวคิดเชิงทฤษฎี (Theoretical Framework) ที่เน้นปฏิสัมพันธ์ระหว่างปัจเจกบุคคลกับโครงสร้าง ทางสังคมและวัฒนธรรมอาชีวศึกษา โดยสังเคราะห์ออกเป็น ๕ มิติหลัก ดังนี้

๑. แนวคิดที่ว่าด้วยเพศสภาพและการแสดงออก หัวใจสำคัญของงานวิจัยนี้อ้างอิงแนวคิดของ Butler^๕ ซึ่งเสนอว่าเพศสภาพ ไม่ใช่แก่นสารที่ติดตัวมาแต่กำเนิด แต่เป็นสิ่งที่ถูกประกอบสร้าง ผ่านการ กระทำซ้ำ ๆ ภายใต้บรรทัดฐานของสังคมที่ยึดถือระบบรักต่างเพศเป็นฐานในบริบทอาชีวศึกษาซึ่งมี จารีตปฏิบัติเข้มงวด ผู้เรียน LGBTQ+ มักถูกจำกัดการแสดงออกผ่านกฎระเบียบเชิงสถาบัน ผู้วิจัยจึงใช้ ทฤษฎีควีเยอร์ เพื่อวิเคราะห์กระบวนการที่ผู้เรียนกลุ่มนี้พยายามรบกวน หรือลื่นไถลไปตามกรอบระเบียบ วิทยาลัยฯ เพื่อสร้างพื้นที่สำหรับอัตลักษณ์ของตนเอง^๖

^๕ Judith Butler, *Gender Trouble: Feminism and the Subversion of Identity* (1990), p. 33.

^๖ นฤพนธ์ ดั่งวิเศษ, *ทฤษฎีควีเยอร์ (Queer Theory) กับการศึกษาสังคมและวัฒนธรรม*, (กรุงเทพมหานคร: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร, ๒๕๖๑).

๒. แนวคิดการนำเสนอตัวตนและการจัดการการตีตรา ผู้วิจัยใช้ทฤษฎีการปฏิสัมพันธ์เชิงสัญลักษณ์ของ Goffman^๗ เพื่ออธิบายกลยุทธ์การใช้ชีวิตในวิทยาลัยฯ ผ่านแนวคิดการแสดงหน้าฉากและหลังฉาก นักเรียน LGBTQ+ มีวิธีการจัดการภาพลักษณ์ ที่แตกต่างกันเมื่อต้องอยู่ต่อหน้าผู้บริหาร ครู หรือ เพื่อนฝูง เพื่อลดผลกระทบจากการถูกตีตรา การปกปิดและการเปิดเผยอัตลักษณ์ วิเคราะห์ว่านักเรียน มีการเลือกแสดงตัวตนอย่างไรในสถานการณ์ที่อาจเกิดความเสี่ยงต่อการถูกเลือกปฏิบัติ โดยเฉพาะในพื้นที่ที่มีวัฒนธรรมอนุรักษ์นิยมอย่างจังหวัดพระนครศรีอยุธยา^๘

๓. ทฤษฎีทุนทางวัฒนธรรมและการสร้างตัวตนทางวิชาชีพ ในสายอาชีพศึกษาทักษะฝีมือ คือ เครื่องมือสำคัญในการสร้างการยอมรับ ผู้วิจัยจึงใช้แนวคิดเรื่องทุนของ Bourdieu^๙ โดยเฉพาะ ทุนทางวัฒนธรรมในสถานะที่ถูกทำให้เป็นเนื้อเป็นตัว นักเรียน LGBTQ+ มักสร้างกลยุทธ์การเจรจาต่อรองบทบาททางเพศสภาพโดยใช้ความเป็นเลิศทางวิชาชีพมาเปลี่ยนให้เป็นทุนสัญลักษณ์ เพื่อสร้างอำนาจในการดำรงอยู่และลดทอนอคติทางเพศในกลุ่มเพื่อนและครูผู้สอน กระบวนการนี้ส่งผลโดยตรงต่อความมั่นใจ และการตัดสินใจเลือกเส้นทางอาชีพในอนาคต^{๑๐}

๔. ทฤษฎีนิเวศวิทยาเชิงระบบ เพื่อให้เห็นวิถีชีวิตในภาพรวม ผู้วิจัยประยุกต์ใช้แนวคิดของ Bronfenbrenner^{๑๑} ในการมองความเชื่อมโยงของระบบที่ล้อมรอบตัวนักเรียน ดังนี้

๑) ระบบจุลภาค ปฏิสัมพันธ์ในแผนกวิชาและกลุ่มเพื่อน

๒) ระบบมัชฌิมภาค ความเชื่อมโยงระหว่างวิทยาลัยและสถานประกอบการที่นักเรียนไปฝึกงาน ซึ่งเป็นด้านหน้าของการปะทะกับโลกแห่งความจริง

๓) ระบบมหภาค ค่านิยมทางวัฒนธรรมของสังคมไทยและอัตลักษณ์เมืองประวัติศาสตร์ของอยุธยา ที่ทำหน้าที่เป็นทั้งเกราะกำบังและกำแพงกั้นทางเพศสภาพ^{๑๒}

^๗ Erving Goffman, *Stigma: Notes on the Management of Spoiled Identity*, (Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall, 1963).

^๘ มานิตา ศิริวิวัฒน์, “วิถีชีวิตและประสบการณ์การเรียนรู้ของนักเรียนกลุ่มที่มีความหลากหลายทางเพศ ในอาชีวศึกษาไทย,” ๑๒-๑๕.

^๙ Pierre Bourdieu, “The Forms of Capital,” in *Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education*, ed. J. Richardson, (New York: Greenwood, 1986), p. 241-258.

^{๑๐} พจน์ ใจชาญสุขกิจ, “ความหลากหลายทางเพศกับการพัฒนาทุนมนุษย์ในศตวรรษที่ ๒๑,” (๒๕๖๕), ๔๕-๖๒.

^{๑๑} Urie Bronfenbrenner, *The Ecology of Human Development: Experiments by Nature and Design*, (Cambridge, MA: Harvard University Press, 1979).

^{๑๒} UNESCO, *Out in the Open: Education Sector Responses to Violence based on Sexual Orientation and Gender Identity/Expression*, (Paris: UNESCO, 2016).

๕. ปรากฏการณ์วิทยาเชิงตีความในเชิงวิธีวิทยา งานวิจัยนี้ยึดหลักปรากฏการณ์วิทยาตามแนวทางของ Moustakas^{๑๓} เพื่อมุ่งเน้นการเข้าถึงโลกแห่งชีวิต (Life-world) ผ่านประสบการณ์ที่ถูกใช้จริง ในเรื่องกระบวนการ Bracketing ผู้วิจัยทำการระงับอคติและประสบการณ์ส่วนตัวในฐานะผู้บริหาร เพื่อให้ความสำคัญกับเสียงของกลุ่มเป้าหมายอย่างแท้จริง และการค้นหาสาระัตถะเพื่อสกัดโครงสร้างของประสบการณ์ที่นักเรียน LGBTQ+ มีร่วมกันในบริบทของวิทยาลัยอาชีวศึกษาพระนครศรีอยุธยา^{๑๔}

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพที่มุ่งศึกษาประสบการณ์ตรงของบุคคลผู้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับผู้เรียน นักศึกษา กลุ่ม LGBTQ+ โดยให้บุคคลเป็นผู้อธิบายเรื่องราวและประสบการณ์ที่ตนประสบมาและเพื่อให้ผู้วิจัยเข้าใจถึงความรู้สึก ประสบการณ์ ของผู้เรียน ครูผู้สอนและผู้บริหาร วิทยาลัยอาชีวศึกษาพระนครศรีอยุธยา ใช้วิธีการดำเนินการวิจัย ดังนี้

๑. สัมภาษณ์เชิงลึก ซึ่งคัดเลือกด้วยวิธีการโดยคัดเลือกแบบเจาะจง สัมภาษณ์ครั้งละ ๑ คน โดยแต่ละครั้งใช้เวลา ๔๕-๖๐ นาที โดยสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ และบันทึกเทปสัมภาษณ์ทุกครั้ง

๒. สังเกต ผู้วิจัยสังเกตการณ์ขณะที่ผู้ให้ข้อมูลให้สัมภาษณ์

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

แบบสัมภาษณ์ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ยกตัวอย่าง แบบสัมภาษณ์กลุ่มผู้เรียน LGBTQ+ ครูและผู้บริหาร ดังนี้

“มองอนาคตหลังเรียนจบไว้อย่างไร มีอะไรที่กังวลในฐานะ LGBTQ+ เมื่อต้องไปทำงานจริงในสถานประกอบการ” (คำถามผู้เรียน นักศึกษา)

“จากการดูแลผู้เรียน ครูสังเกตเห็นความแตกต่างหรือความยากลำบากในการปรับตัวของผู้เรียนกลุ่ม LGBTQ+ เมื่อเทียบกับผู้เรียนทั่วไปอย่างไรบ้าง” (คำถามครู)

“มีแนวทางในการบริหารจัดการพื้นที่และบรรยากาศ ของวิทยาลัยอย่างไรเพื่อให้ผู้เรียนทุกเพศสภาพรู้สึกปลอดภัยและเท่าเทียมกัน” (คำถามผู้บริหาร)

^{๑๓} Clark Moustakas, *Phenomenological Research Methods*, (Thousand Oaks, CA: Sage, 1994).

^{๑๔} ศิริมา มงคลพร, ปรากฏการณ์วิทยา: แนวคิดและการประยุกต์ใช้ในงานวิจัยทางการศึกษา (เชียงใหม่: คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๖๔).

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพเพื่อให้เข้าถึงความจริงเชิงประจักษ์เกี่ยวกับการทำงานวิจัยของผู้เรียนกลุ่ม LGBTQ+ โดยการคัดเลือกแบบเจาะจง จำนวน ๓ กลุ่ม ได้แก่ ผู้บริหาร จำนวน ๒ คน ครู จำนวน ๕ คน และผู้เรียน จำนวน ๙ คน รวมผู้ให้ข้อมูลจำนวนทั้งสิ้น ๑๖ คน

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยถอดข้อความจากเทปบันทึกเสียงแบบคำต่อคำนำข้อมูลทั้งหมดจากการสัมภาษณ์มาทำการวิเคราะห์ด้วยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหา(content analysis) การวิจัยครั้งนี้ใช้วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพด้วย **การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)** โดยมีขั้นตอนดังนี้

๑. การจัดเตรียมข้อมูล (Data Preparation) ผู้วิจัยถอดเทปข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกแบบคำต่อคำ (Verbatim) และรวบรวมข้อมูลจากการสังเกต
๒. การอ่านทบทวนข้อมูล (Data Reading) ผู้วิจัยอ่านข้อมูลทั้งหมดซ้ำหลายรอบเพื่อทำความเข้าใจภาพรวมของข้อมูล
๓. จำแนกหมวดหมู่ ผู้วิจัยนำดัชนีคำที่ได้มาเปรียบเทียบความเหมือนและความต่าง เพื่อจัดหมวดหมู่ข้อมูลและนำมารวบรวมเป็นหมวดหมู่
๔. สร้างข้อสรุป ผู้วิจัยนำดัชนีที่ได้จากการอ่านข้อมูลอย่างละเอียดและทบทวนหลายครั้งแล้วนำดัชนีจากข้อมูลของผู้ให้ข้อมูลหลักแต่ละคนมาจัดกลุ่มเพื่อสร้างข้อสรุปย่อยให้ครอบคลุมเนื้อหาที่คล้ายคลึงกัน แล้วนำข้อสรุปย่อยหลาย ๆ ข้อมาจัดกลุ่มเพื่อนำไปสร้างข้อสรุป หรือบทสรุป โดยวิธีการสร้างแผนภูมิความคิดช่วยในการพิจารณาข้อสรุป
๕. ตีความ ผู้วิจัยตรวจสอบความหมายของคำสำคัญของกลุ่มคำ หาความสัมพันธ์เรื่องราว และสร้างข้อสรุปของข้อมูลนั้น ๆ โดยการหาความสัมพันธ์ที่แสดงเงื่อนไขที่เป็นสาเหตุของปรากฏการณ์ บริบทเงื่อนไขการปฏิบัติที่ใช้ในการจัดการปรากฏการณ์ และผลที่ตามมาจากการกระทำแบบสามเส้า

ความเข้มงวด

เพื่อยืนยันว่างานวิจัยที่น่าเชื่อถือและไว้วางใจได้ ผู้วิจัยจึงมีความเข้มงวดในการวิจัย ๓ ด้าน^{๑๕} ดังนี้

ด้านนักวิจัย เนื่องจากการศึกษาเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยจึงเป็นเครื่องมือสำคัญในการดำเนินการวิจัย ซึ่งมีการเตรียมความพร้อมและพัฒนาตนเองตั้งแต่เริ่มต้นจนเสร็จสิ้นงานวิจัย ซึ่งการพัฒนาทักษะด้านการวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยได้ฝึกภาคสนามในเรื่องการสัมภาษณ์เชิงลึก สังเกตการณ์ และวิเคราะห์ข้อมูลกับผู้เชี่ยวชาญจนกระทั่งสามารถดำเนินการวิจัยได้ด้วยตนเอง

^{๑๕} ศิริพร จิรวัฒนกุล, การวิจัยเชิงคุณภาพด้านวิทยาศาสตร์สุขภาพ, ฉบับที่ ๒ (กรุงเทพมหานคร: บริษัทวิทยพัฒน์ จำกัด, ๒๕๕๓).

ด้านข้อมูล ในการเก็บข้อมูล ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการต่าง ๆ เพื่อให้แน่ใจว่าข้อมูลที่ได้เป็นข้อมูลที่แน่น อุ่มตัว ด้วยวิธีการเก็บข้อมูลที่หลากหลายและถูกต้องตามหลักการ ได้แก่ การสัมภาษณ์เชิงลึก และการ สังเกตการณ์โดยใช้อุปกรณ์ดังนี้

- เครื่องบันทึกเสียง (Digital Voice Recorder) หรือแอปพลิเคชันบันทึกเสียงที่มีคุณภาพสูง เพื่อเก็บรายละเอียดคำพูด น้ำเสียง และอารมณ์ของผู้ให้ข้อมูล
- สมุดบันทึกภาคสนาม (Field Note Book) สำหรับจดบันทึกประเด็นสำคัญ บริบทสภาพแวดล้อม หรือพฤติกรรมที่สังเกตเห็นขณะสัมภาษณ์
- กล้องถ่ายภาพ (Digital Camera/Smartphone) เพื่อบันทึกภาพบรรยากาศหรือบริบท ในวิทยาลัย เพื่อใช้ประกอบการวิเคราะห์บริบท
- แบบสัมภาษณ์ (Interview Guide) ชุดคำถามปลายเปิดที่เตรียมไว้ล่วงหน้าเพื่อให้ครอบคลุม วัตถุประสงค์ทั้ง ๓ ข้อ

ด้านการวิเคราะห์ข้อมูล การวิจัยครั้งนี้ใช้วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพด้วย การวิเคราะห์ เนื้อหา (Content Analysis) โดยยึดแนวทางของ John W. Creswell และ Cheryl N. Poth จากหนังสือ Qualitative Inquiry and Research Design: Choosing Among Five Approaches (2018) เป็นกรอบหลักในการวิเคราะห์ข้อมูล โดยมีขั้นตอนดังนี้

๑. การถอดเทปข้อมูลจากการสัมภาษณ์แบบคำต่อคำ (Verbatim) และรวบรวมข้อมูลจากการ สังเกต
 ๒. การอ่านข้อมูลซ้ำหลายรอบเพื่อทำความเข้าใจภาพรวม
 ๓. การกำหนดรหัส (Coding) จากข้อความสำคัญ
 ๔. การจัดกลุ่มรหัสเป็นหมวดหมู่ (Categories)
 ๕. การพัฒนาเป็นประเด็นหลัก (Themes)
 ๖. การตีความข้อมูลโดยเชื่อมโยงกับกรอบแนวคิดและวัตถุประสงค์ของการวิจัย
- ทั้งนี้ ผู้วิจัยได้ตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูลด้วยวิธีการตรวจสอบแบบสามเส้า (Triangulation) โดยเปรียบเทียบข้อมูลจากการสัมภาษณ์ การสังเกต และเอกสารที่เกี่ยวข้อง

ผลการวิจัย

๑. นโยบายและการจัดการพื้นที่ของสถานศึกษา ผลการวิจัยพบว่า ผู้เรียนกลุ่ม LGBTQ+ ดำรง ชีวิตภายใต้บริบทของสถานศึกษาที่มีลักษณะ “การเปิดกว้างภายใต้ระเบียบ” กล่าวคือ สถานศึกษา เปิดโอกาสให้ผู้เรียนสามารถแสดงออกถึงอัตลักษณ์ทางเพศได้ในระดับหนึ่ง แต่ยังคงมีข้อจำกัดด้าน กฎระเบียบ เช่น การแต่งกายและการใช้พื้นที่ (เช่น ห้องน้ำ)

ในด้านประสบการณ์ชีวิต ผู้เรียนต้องเผชิญกับทั้งการยอมรับและแรงกดดัน โดยเฉพาะจากครอบครัว และสังคมภายนอก ขณะที่อยู่ในสถานศึกษา ผู้เรียนบางส่วนได้รับการสนับสนุนจากครูและเพื่อน ส่งผลให้สามารถปรับตัวและดำรงชีวิตในสถานศึกษาได้อย่างเหมาะสม

นอกจากนี้ ครูผู้สอนยังทำหน้าที่เป็นกลไกสำคัญในการบริหารจัดการพื้นที่และสร้างความเข้าใจในระดับห้องเรียน โดยใช้กระบวนการบ่มเพาะให้ผู้เรียนตระหนักถึงกติกาทางสังคม เพื่อให้ผู้เรียนสามารถปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมที่หลากหลาย และเตรียมความพร้อมสู่การยอมรับในบริบททางสังคมที่กว้างขึ้นในอนาคต

วิถีชีวิตและประสบการณ์ชีวิตของผู้เรียนกลุ่ม LGBTQ+ ในวิทยาลัยอาชีวศึกษาพระนครศรีอยุธยา สามารถวิเคราะห์ผ่านถ้อยคำของผู้ให้ข้อมูล ได้ดังนี้

“เราเน้นความปลอดภัยพื้นฐานและให้ความรู้สึกในสังคม เปิดกว้างให้ใช้ชีวิตตามเพศสภาพได้ แต่ต้องอยู่ภายใต้ระเบียบของวิทยาลัย เพื่อให้เด็กได้เรียนรู้การอยู่ร่วมกันในสังคม” (ผู้บริหารคนที่ ๑, ๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๙)

“เราใช้กฎระเบียบเป็นตัวบ่มเพาะให้เด็กยอมรับกติกาทางสังคม เพื่อให้สามารถปรับตัวในโลกแห่งความเป็นจริงได้ โดยเน้นว่าถ้าเด็กเก่งจริง สังคมจะยอมรับเขาเอง” (ผู้บริหารคนที่ ๒, ๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๙)

“ผมเป็นสะพานเชื่อม ย้ำเสมอว่าในรั้ววิทยาลัยหนูเป็นตัวเองได้เต็มที่ แต่เมื่อออกไปทำงานจริง ความเป็นมืออาชีพต้องมาก่อน” (ครูคนที่ ๑, ๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๙)

“เราสอนให้ผู้เรียนภูมิใจในสิ่งที่เขาเป็น แต่ต้องปรับบุคลิกภาพให้ตรงมาตรฐานงานบริการโดยไม่เสียตัวตน” (ครูคนที่ ๒, ๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๙)

“ตั้งแต่เข้ามาที่วิทยาลัย หนูรู้สึกว่าพื้นที่ให้หายใจมากขึ้น เพื่อนๆ และอาจารย์ยอมรับในสิ่งที่หนูเป็น ทำให้หนูกล้าที่จะแสดงออกและมั่นใจในศักยภาพของตัวเอง” (ผู้เรียนคนที่ ๑, ๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๙)

“อยากให้ทางวิทยาลัยจัดกิจกรรมที่สนับสนุนพวกเรามากขึ้น เช่น เวทีเดินแบบ หรือเวทีเต้น เพื่อเป็นพื้นที่แสดงออกอย่างสร้างสรรค์” (ผู้เรียนคนที่ ๒, ๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๙)

“การเรียนวิชาชีพสำหรับพวกเราไม่มีปัญหาอะ เราพร้อมปรับตัว แต่สิ่งที่อยากให้วิทยาลัยปรับปรุงคือเรื่อง ‘ห้องน้ำ’ เพราะบางครั้งการต้องเข้าห้องน้ำที่ตรงกับเพศกำเนิดมันสร้างความอึดอัดให้เรามาก” (ผู้เรียนคนที่ ๓, ๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๙)

จึงสรุปได้ว่า สถานศึกษามีการวางรากฐานเชิงนโยบายที่เน้น “การเปิดกว้างภายใต้ระเบียบ” (Openness under Regulation) เพื่อสร้างความสมดุลระหว่างสิทธิส่วนบุคคลและการดำรงไว้ซึ่งระเบียบวินัยของสถาบัน ผู้บริหารมีวิสัยทัศน์ในการจัดพื้นที่ปลอดภัยที่เอื้อให้ผู้เรียนสามารถแสดงออกตามเพศสภาพได้ เพื่อส่งเสริมสุขภาวะทางจิตและความมั่นใจ อย่างไรก็ตาม การอนุญาตดังกล่าวไม่ได้เกิดขึ้นอย่างไร้ขอบเขต แต่ถูกกำกับด้วยการทำบันทึกข้อตกลงร่วมกันระหว่างสถานศึกษา ผู้ปกครอง และตัวผู้เรียนเอง เพื่อสร้างความเข้าใจที่ตรงกัน ในส่วนของการนำนโยบายไปปฏิบัติ ครูผู้สอนทำหน้าที่เป็นกลไกสำคัญในการบริหารจัดการพื้นที่ระดับห้องเรียน โดยใช้กระบวนการบ่มเพาะให้ผู้เรียนตระหนักถึงกติกาทางสังคม เพื่อให้ผู้เรียนสามารถปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมที่หลากหลาย และเตรียมความพร้อมสู่การได้รับการยอมรับในบริบททางสังคมที่กว้างขึ้นในอนาคต ซึ่งสะท้อนผ่านมุมมองของผู้บริหารที่เชื่อนโยบายนี้จะช่วยให้เด็กเรียนรู้การอยู่ร่วมกันในสังคมที่มีความแตกต่างได้จริง

๒. การสร้างตัวตนและการยอมรับในสถานศึกษา ผลการวิจัยพบว่า การสร้างตัวตนของผู้เรียนกลุ่ม LGBTQ+ เกิดขึ้นผ่านกระบวนการ “การเจรจาต่อรองทางอัตลักษณ์” (Identity Negotiation) โดยผู้เรียนมีการปรับเปลี่ยนรูปแบบการแสดงออกให้เหมาะสมกับบริบททางสังคมและวิชาชีพผู้เรียนใช้กลยุทธ์สำคัญ ได้แก่

๑. การพัฒนาสมรรถนะวิชาชีพ เพื่อสร้างการยอมรับจากผู้อื่น

๒. การนำเสนอตนเองเชิงกลยุทธ์ (Strategic Self-Presentation) ให้สอดคล้องกับความคิดหวังของสถานประกอบการ

๓. การเลือกเปิดเผยหรือปกปิดอัตลักษณ์ทางเพศในบางสถานการณ์

กระบวนการดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่าการสร้างตัวตนไม่ได้เป็นแบบตายตัว แต่เป็นกระบวนการที่มีความยืดหยุ่นและปรับเปลี่ยนตามบริบท

การทำความเข้าใจกระบวนการสร้างตัวตนและการเจรจาต่อรองของผู้เรียนกลุ่ม LGBTQ+ ในวิทยาลัยอาชีวศึกษาพระนครศรีอยุธยา สามารถวิเคราะห์ได้ว่าเป็นการสร้างตัวตนเชิงรุกผ่านสมรรถนะวิชาชีพ เพื่อเป็นใบเบิกทางในการเข้าสู่โลกการทำงาน

“เราอนุญาตให้ใช้ชีวิตตามเพศสภาพได้ แต่ต้องมีการทำบันทึกข้อตกลงร่วมกัน เพื่อให้เด็กได้เรียนรู้การอยู่ร่วมกันในสังคมที่มีความแตกต่าง และเป็นการฝึกวินัยเพื่อเตรียมตัวสู่โลกภายนอก” (ผู้บริหารคนที่ ๑, ๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๙)

“เรามองที่ ‘สมรรถนะ (Competency)’ เป็นหลัก เพราะนั่นคือเกราะป้องกันที่ดีที่สุด ถ้าเด็กมีความสามารถจริง สังคมหรือสถานประกอบการจะยอมรับเขาเอง โดยไม่ต้องกังวลเรื่องเพศสภาพ” (ผู้บริหารคนที่ ๒, ๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๙)

“ผมเป็นสะพานเชื่อมครับ ผมย้ำเสมอว่า ‘ในห้องเรียนหนูเป็นตัวเองได้เต็มที่ แต่เมื่อออกไปฝึกงาน ความเป็นมืออาชีพต้องมาก่อน’ ซึ่งผู้เรียนเก่งมากในการแยกแยะบทบาทนี้” (ครูคนที่ ๑, ๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๙)

“ในสายตาคู พวกเราไม่แตกต่างจากคนอื่น หากเขามีวินัยและตั้งใจเรียน นี่คือตัวชี้วัดความสำเร็จที่สำคัญที่สุด” (ครูคนที่ ๒, ๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๙)

“การเรียนวิชาชีพสำหรับพวกเราไม่มีปัญหาอะ เราพร้อมปรับตัว เพราะรู้ว่าจะงานบริการต้องการ ความเป็นมืออาชีพ” (ผู้เรียนคนที่ ๑, ๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๙)

“วิทยาลัยให้พื้นที่หนูทำกิจกรรม ได้แสดงฝีมือ จนหนูมั่นใจว่าตัวตนของหนูคือการเป็นผู้เรียนที่มีคุณภาพ ไม่ใช่แค่เรื่องเพศ” (ผู้เรียนคนที่ ๒, ๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๙)

“รู้สึกเท่าเทียมและเป็นกันเองกับเพื่อนๆ อยากให้วิทยาลัยมีกิจกรรมที่เปิดพื้นที่ให้เราแสดงออกมากขึ้น” (ผู้เรียนคนที่ ๓, ๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๙)

จึงสรุปได้ว่า กระบวนการสร้างตัวตนของผู้เรียนกลุ่ม LGBTQ+ ภายในสถานศึกษาเป็นลักษณะ “การสร้างตัวตนเชิงรุก” โดยมี “สมรรถนะและความสามารถ” เป็นกลยุทธ์หลักในการนำไปสู่การยอมรับ ผู้เรียนมักเลือกใช้พื้นที่ของกิจกรรมเสริมหลักสูตร เช่น โครงการ To Be Number One หรือบทบาทผู้นำ ผู้เรียน เป็นเวทีในการพิสูจน์ศักยภาพเพื่อให้ครูและเพื่อนมองข้ามเรื่องเพศสภาพและเห็นคุณค่าในตัวบุคคล นอกจากนี้ยังพบกระบวนการ “เจรจาต่อรองอัตลักษณ์” ที่น่าสนใจ โดยผู้เรียนมีการปรับเปลี่ยนบุคลิกภาพ ให้สอดคล้องกับมาตรฐานงานบริการและกาลเทศะ โดยที่ไม่สูญเสียตัวตนที่แท้จริง ครูผู้สอนมีส่วนสำคัญ ในการชี้แนะว่าความเป็นมืออาชีพและวินัยคือตัวชี้วัดความสำเร็จที่สำคัญที่สุด ส่งผลให้ผู้เรียนเกิดความรู้สึกภูมิใจในตนเอง และรู้สึกว่าการศึกษาคือพื้นที่ที่ช่วยให้พวกเขาสร้างอัตลักษณ์ได้อย่างมั่นคงมากกว่า ประสบการณ์ในอดีต

๓. เพื่อศึกษาปัจจัยเกื้อหนุนและอุปสรรคต่อการเตรียมความพร้อมเข้าสู่โลกการทำงาน

ผลการวิจัยพบว่าปัจจัยเกื้อหนุน

- การสนับสนุนจากครูและบุคลากรในสถานศึกษา
- การพัฒนาทักษะวิชาชีพและประสบการณ์ฝึกงาน
- สภาพแวดล้อมในสถานศึกษาที่เปิดโอกาสให้แสดงออกในระดับหนึ่ง

อุปสรรค

- ข้อจำกัดด้านโครงสร้าง เช่น ห้องน้ำไม่สอดคล้องกับเพศสภาพ
- ความคาดหวังและแรงกดดันจากครอบครัว
- ทัศนคติและการเลือกปฏิบัติในสถานประกอบการ

ทั้งนี้ ปัจจัยเกื้อหนุนช่วยเสริมสร้างความมั่นใจและความพร้อมในการเข้าสู่ตลาดแรงงาน ขณะที่อุปสรรคส่งผลต่อความไม่มั่นคงทางอัตลักษณ์และโอกาสในการประกอบอาชีพ

มุมมองของผู้เรียนต่อโลกการทำงานในอนาคต ซึ่งเป็นทั้งความเชื่อมั่นและความกังวลควบคู่กันไป โดยผู้เรียนมีความตระหนักดีว่าทักษะทางวิชาชีพและระเบียบวินัยเป็นปัจจัยตัดสินที่สำคัญที่สุดในการเข้าสู่สถานประกอบการ อย่างไรก็ตาม ผู้เรียนยังมีความกังวลเกี่ยวกับข้อจำกัดที่อาจเกิดขึ้นในบางสาขาอาชีพที่อาจมีทัศนคติยึดติดกับบุคลิกหรือเพศสภาพ โดยเฉพาะในอุตสาหกรรมบริการระดับสูง ซึ่งผู้เรียนมีการเตรียมความพร้อมด้วยการพัฒนาตนเองอย่างหนักเพื่อให้มีความเชี่ยวชาญโดดเด่นกว่าผู้อื่นสามารถใช้ชีวิตในวิทยาลัยได้อย่างมีประสิทธิภาพและมีความปลอดภัยทางจิตใจอย่างแท้จริง ทั้งนี้ ปัจจัยภายนอก อาทิ ความคาดหวังของครอบครัว ยังคงเป็นตัวแปรที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจแสดงตัวตนของผู้เรียน ซึ่งสถานศึกษาควรบูรณาการบทบาทในการให้คำปรึกษาแก่ทั้งผู้เรียนและผู้ปกครอง เพื่อลดช่องว่างความเข้าใจและสนับสนุนเป้าหมายในอาชีพของผู้เรียนให้สัมฤทธิ์ผลต่อไป

ปัจจัยเกื้อหนุนและอุปสรรคที่ส่งผลต่อวิถีชีวิตและการเตรียมความพร้อมเข้าสู่โลกแห่งการทำงานของผู้เรียนกลุ่ม LGBTQ+

“นโยบายความปลอดภัยและการยอมรับในเพศสภาพ ไม่ใช่แค่เรื่องสิทธิ แต่มันคือการสร้างสภาพแวดล้อมให้เด็กมีความสุขจิตใจที่ดีพร้อมจะฝึกทักษะวิชาชีพ หากเขามีความสุขเขาก็จะเรียนได้เต็มที่ และพร้อมรับมือกับความกดดันในที่ทำงานได้” (ผู้บริหารคนที่ ๑, ๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๙)

“เรามองว่ากฎระเบียบที่ยืดหยุ่นคือ ‘การจำลองสถานการณ์’ ให้เด็กเรียนรู้ว่าโลกภายนอกมีกติกา หากเขาผ่านด่านที่วิทยาลัยไปได้ด้วยการมีวินัย เขาก็จะรอดในสถานประกอบการ” (ผู้บริหารคนที่ ๒, ๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๙)

“ครูที่ปรึกษาคือ ‘ที่พึ่ง’ เวลาเด็กเจออุปสรรคจากที่บ้านหรือสังคม ครูต้องดึงเขากลับมาโฟกัสที่การเตรียมตัวสู่อาชีพ” (ครูคนที่ ๑, ๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๙)

“ถ้าเด็กไม่มีวินัยต่อให้มีโอกาสแค่ไหนเขาก็ไม่รอด เราจึงเป็นปัจจัยเกื้อหนุนที่ผลักดันเรื่องระเบียบวินัยเป็นสำคัญ” (ครูคนที่ ๒, ๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๙)

“การได้รับโอกาสทำกิจกรรมในวิทยาลัย ทำให้หนูรู้ว่าหนูรับผิดชอบงานได้ดี และมันทำให้หนูมั่นใจว่าหนูทำงานได้เหมือนคนอื่น” (ผู้เรียนคนที่ ๑, ๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๙)

“อุปสรรคคือเรื่องห้องน้ำ ถ้าไปทำงานจริงแล้วต้องเข้าห้องน้ำที่ตรงกับเพศกำเนิดตลอดเวลา หนูยังนึกภาพไม่ออกเลยว่า จะบริหารความรู้สึกตัวเองยังไง” (ผู้เรียนคนที่ ๒, ๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๙)

“ประทับใจอาจารย์ที่คอยซัพพอร์ตเรื่องการเรียนและการหาที่ฝึกงาน” (ผู้เรียนคนที่ ๓, ๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๙)

จึงสรุปได้ว่า ในด้านความคาดหวังต่ออนาคต ผู้เรียนมีความตระหนักรู้ว่าทักษะวิชาชีพและระเบียบวินัยคือปัจจัยตัดสินใจที่สำคัญที่จะช่วยทลายกำแพงอคติในโลกการทำงาน แม้จะมีความเชื่อมั่นในทักษะแต่ลึก ๆ ยังมีความกังวลต่อทัศนคติของสถานประกอบการภายนอกที่อาจยังไม่เปิดกว้างเท่าที่ควร นอกจากนี้ อิทธิพลจากครอบครัวที่ยังไม่ยอมรับยังคงเป็นอุปสรรคสำคัญต่อการตัดสินใจแสดงตัวตน ผู้เรียนจึงคาดหวังให้สถานศึกษาเพิ่มบทบาทในการให้คำปรึกษาเชิงลึกเกี่ยวกับการปรับตัวในสถานประกอบการ และการแนะแนวเพื่อลดช่องว่างความเข้าใจกับผู้ปกครอง เพื่อส่งเสริมให้เส้นทางอาชีพของพวกเขาสัมฤทธิ์ผลอย่างแท้จริง

ดังนั้น วิถีชีวิตและการสร้างตัวตนของกลุ่ม LGBTQ+ ในวิทยาลัยแห่งนี้ ดำเนินไปภายใต้กลไกการต่อรองระหว่าง “ความต้องการพื้นที่แสดงออก” กับ “ความจำเป็นในการรักษาภาพลักษณ์มืออาชีพ” สถานศึกษาทำหน้าที่เป็นพื้นที่ทดลองสังคมที่ช่วยขัดเกลาให้ผู้เรียนนำความโดดเด่นทางทักษะมาเป็นเกราะป้องกันการถูกตีตรา โดยมีปัจจัยเกื้อหนุนสำคัญคือครูที่เข้าใจและการเปิดพื้นที่กิจกรรม ขณะที่อุปสรรคสำคัญที่ยังต้องได้รับการแก้ไขคือการจัดการสิ่งอำนวยความสะดวกทางกายภาพ และการเสริมสร้างภูมิคุ้มกันทางจิตใจเพื่อรับมือกับแรงกดดันจากครอบครัวและสถานประกอบการที่อาจมีมุมมองแตกต่างไปจากในรั้ววิทยาลัย

การยอมรับในบริบทนี้เป็น “การยอมรับแบบมีเงื่อนไข” ที่เชื่อมโยงโดยตรงกับความสามารถในการแสดงออกทางวิชาชีพและสมรรถนะของผู้เรียน แสดงดังภาพที่ ๑

ภาพที่ ๑ องค์ประกอบของวิถีชีวิตและการสร้างตัวตนผู้เรียน LGBTQ+ ในวิทยาลัย

อภิปรายผลการศึกษา

๑. วิถีชีวิตและประสบการณ์ชีวิต (Lifestyle and Lived Experience) ภายใต้นโยบาย “การเปิดกว้างภายใต้ระเบียบ” วิถีชีวิตและประสบการณ์ชีวิตของผู้เรียนกลุ่ม LGBTQ+ ในวิทยาลัยอาชีวศึกษาพระนครศรีอยุธยา ดำเนินไปภายใต้ความขัดแย้งเชิงโครงสร้างที่ผกผันระหว่างเสรีภาพและการควบคุมเชิงสถาบัน สถานศึกษามีนโยบาย “การเปิดกว้างภายใต้ระเบียบ” (Openness under Regulation) ที่อนุญาตให้ผู้เรียนแสดงออกตามเพศสภาพได้ แต่ต้องอยู่ภายใต้กฎระเบียบและข้อตกลงร่วมกันอย่างเคร่งครัด การจัดการพื้นที่ที่เช่นนี้สามารถอธิบายได้ผ่านแนวคิดพื้นที่ปลอดภัยในสถานศึกษา (Safe Space in Education) ของ (Kosciw และคณะ, 2020) ที่ระบุว่านโยบายสนับสนุนความหลากหลายทางเพศที่ชัดเจน จะช่วยลดภาวะความเครียดและสร้างความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของสถาบัน อย่างไรก็ตาม ในความเป็นจริงเชิงประจักษ์ ผู้บริหารและครูใช้กฎระเบียบและพื้นที่เหล่านี้เป็นเครื่องมือในการ “จำลองสังคม” เพื่อบ่มเพาะให้ผู้เรียนยอมรับกติกาและเตรียมพร้อมสู่โลกการทำงาน ดังนั้นวิถีชีวิตของผู้เรียนกลุ่มนี้ในวิทยาลัยจึงไม่ใช่การมีเสรีภาพอย่างสมบูรณ์แบบ แต่เป็นการเรียนรู้ที่จะอยู่รอดและปรับตัวภายใต้กรอบระเบียบทางวิชาชีพ

๒. กระบวนการสร้างตัวตนและการเจรจาต่อรองอัตลักษณ์ของผู้เรียนกลุ่ม LGBTQ+ มีลักษณะเป็น “การสร้างตัวตนเชิงรุก” (Proactive Construction) โดยผู้เรียนจำเป็นต้องใช้ “สมรรถนะและความสามารถทางวิชาชีพ” (Competency) เป็นเครื่องมือหลักในการต่อรองเพื่อแลกมาซึ่งการยอมรับข้อค้นพบเนื้อหาได้ด้วยแนวคิดการจัดการมลทิน (Stigma Management) ของ (Goffman, 1963) ซึ่งชี้ให้เห็นว่าผู้เรียนพยายามใช้ความเป็นมืออาชีพและผลการเรียนที่โดดเด่นเพื่อลดทอนหรือกลบเกลื่อนอคติทางเพศสภาพในสายตาของสังคม การเจรจาต่อรองอัตลักษณ์ยังปรากฏชัดในการที่ผู้เรียนยอมประนีประนอม ปรับเปลี่ยนบุคลิกภาพให้สอดคล้องกับมาตรฐานงานบริการและกาลเทศะ โดยสามารถแยกแยะบทบาทระหว่างความเป็นตนเองในพื้นที่วิทยาลัยและการรักษาภาพลักษณ์มืออาชีพเมื่อต้องปฏิบัติงาน การสร้างตัวตนในลักษณะนี้สะท้อนความเป็นจริงที่ว่า ทักษะวิชาชีพคืออำนาจต่อรองที่สำคัญที่สุดที่ช่วยให้กลุ่ม LGBTQ+ ในระบบอาชีวศึกษาสามารถก้าวข้ามข้อจำกัดด้านเพศสภาพไปได้

๓. ปัจจัยเกื้อหนุนและอุปสรรคที่ส่งผลต่อวิถีชีวิตและการเตรียมความพร้อมเข้าสู่โลกแห่งการทำงาน เมื่อพิจารณาถึงปัจจัยที่มีผลต่อการเตรียมความพร้อมสู่โลกการทำงาน พบว่าปัจจัยเกื้อหนุนหลักคือ “ทักษะวิชาชีพที่แม่นยำ” และ “การสนับสนุนจากครูผู้สอน” ที่ทำหน้าที่เป็นกลไกเชื่อมโยงและให้คำปรึกษาเชิงลึก รวมถึงการมีพื้นที่ทำกิจกรรมที่ช่วยสร้างมูลค่าและยืนยันศักยภาพของผู้เรียน ในทางตรงกันข้าม ผู้เรียนยังคงเผชิญกับอุปสรรคเชิงโครงสร้างที่ฝังรากลึก อุปสรรคทางกายภาพที่สำคัญคือการขาดแคลนสิ่งอำนวยความสะดวกที่สอดคล้องกับเพศสภาพ เช่น ห้องน้ำ ซึ่งสร้างความอึดอัดและสะท้อนถึงการ

ออกแบบเชิงสถาบันที่ยังยึดติดกับระบบสองเพศ (Gender Binary) สอดคล้องกับมุมมองของ (Paechter, 2006) ที่ชี้ว่าพื้นที่ทางกายภาพมักถูกใช้เพื่อผลิตซ้ำอำนาจและการแบ่งแยกทางเพศ ยิ่งไปกว่านั้น อุปสรรคทางจิตวิทยาที่ส่งผลกระทบรุนแรงคือ “ภาวะชีวิตสองด้าน” จากการที่ครอบครัวยังไม่เปิดรับ รวมไปถึงความกังวลต่ออคติที่อาจแฝงอยู่ในสถานประกอบการภายนอก สิ่งเหล่านี้สะท้อนให้เห็นว่า บรรทัดฐานของสังคมภายนอกยังคงเป็นกำแพงสำคัญต่อความก้าวหน้าในสายอาชีพของผู้เรียนกลุ่มนี้

จากผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ทั้ง ๓ ประการ มีความเชื่อมโยงกันอย่างเป็นระบบเชิงโครงสร้าง นโยบาย “การเปิดกว้างภายใต้ระเบียบ” ของสถานศึกษา (วัตถุประสงค์ที่ ๑) เป็นเสมือนเงื่อนไขตั้งต้นที่บีบบังคับให้ผู้เรียนกลุ่ม LGBTQ+ ต้องพัฒนากระบวนการ “สร้างตัวตนและเจรจาต่อรองอัตลักษณ์” ผ่านการพิสูจน์ตนเองด้วยสมรรถนะทางวิชาชีพชั้นสูง (วัตถุประสงค์ที่ ๒) การดิ้นรนเพื่อสร้างที่ยืนดังกล่าวได้รับการเกื้อหนุนจากบุคลากรภายใน แต่ในขณะเดียวกันก็ถูกสกัดกั้นด้วยข้อจำกัดทางกายภาพภายในสถานศึกษาเอง และอคติจากครอบครัวรวมถึงโลกการทำงานภายนอก (วัตถุประสงค์ที่ ๓)

จากการอภิปรายผลนี้ยืนยันตามหลักวิชาการว่า การยอมรับกลุ่ม LGBTQ+ ในบริบทสายอาชีพปัจจุบันยังคงเป็น “การยอมรับแบบมีเงื่อนไข” (Conditional Acceptance) ที่ผูกติดอยู่กับผลประโยชน์เชิงสมรรถนะและความเป็นมืออาชีพ มากกว่าการยอมรับในมิติของสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐานอย่างแท้จริง ซึ่งนี่คือความเป็นจริงที่สถานศึกษา ผู้บริหาร และผู้กำหนดนโยบายต้องตระหนัก เพื่อนำไปสู่การปรับปรุงโครงสร้างพื้นฐาน (เช่น ห้องน้ำ) และระบบแนะแนวเยียวยาจิตใจ ให้ครอบคลุมความหลากหลายอย่างเป็นรูปธรรมต่อไป

ข้อเสนอแนะ

๑. ข้อเสนอแนะเพื่อนำผลการวิจัยไปใช้

ผลการวิจัยชี้ให้เห็นถึงความสำเร็จของการเปิดพื้นที่ แต่ยังคงมีช่องโหว่เชิงโครงสร้างที่ต้องแก้ไข สถานศึกษาควรนำข้อค้นพบไปปรับปรุงการดำเนินงานในมิติต่างๆ ดังนี้

๑.๑ ด้านการจัดการโครงสร้างพื้นฐานและสภาพแวดล้อม สถานศึกษาควรพิจารณาจัดสรรพื้นที่สิ่งอำนวยความสะดวกทางกายภาพอย่างเร่งด่วน โดยเฉพาะการจัดทำ “ห้องน้ำสำหรับกลุ่มความหลากหลายทางเพศ” (Gender-Neutral Restrooms) เพื่อลดความประหม่าและความอึดอัดใจในการใช้พื้นที่สาธารณะร่วมกัน ซึ่งเป็นอุปสรรคทางกายภาพที่ส่งผลโดยตรงต่อความปลอดภัยทางจิตใจของผู้เรียน

๑.๒ ด้านการแนะแนวและการเตรียมความพร้อมสู่อาชีพ ควรจัดทำหลักสูตรแนะแนวหรือกิจกรรมเสริมเชิงลึกที่ไม่ได้สอนเพียงทักษะทางวิชาชีพ แต่ต้องครอบคลุมถึง “ทักษะการรับมือกับอคติในโลกการทำงาน” (Coping Strategies for Workplace Bias) เพื่อเตรียมความพร้อมให้ผู้เรียนสามารถจัดการกับความเครียดและข้อจำกัดในสถานประกอบการที่อาจยังไม่เปิดกว้าง

๑.๓ ด้านการสร้างความร่วมมือกับสถาบันครอบครัว สถานศึกษาควรเพิ่มบทบาทของครูที่ปรึกษาในการเป็นตัวกลางจัดกิจกรรมหรือเสวนาชั้นการให้คำปรึกษาร่วมกับผู้ปกครอง เพื่อลดช่องว่างความเข้าใจและบรรเทาความกดดันจาก “ภาวะชีวิตสองด้าน” ที่ผู้เรียนไม่กล้าเปิดเผยตัวตนที่บ้าน

๑.๔ ด้านการส่งเสริมพื้นที่แสดงออกทางศักยภาพ ควรขยายรูปแบบกิจกรรมที่ส่งเสริมความมั่นใจให้หลากหลายยิ่งขึ้น นอกเหนือจากโครงการหลักอย่าง To Be Number One เช่น การจัดเวทีประกวดทักษะ เวทีเดินแบบ หรือพื้นที่แสดงออกทางศิลปะ เพื่อใช้เป็นเครื่องมือให้ผู้เรียนกลุ่ม LGBTQ+ ได้พิสูจน์สมรรถนะและสร้างการยอมรับเชิงประจักษ์

๒. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

เพื่อต่อยอดองค์ความรู้จากงานวิจัยเชิงคุณภาพชิ้นนี้ในบริบทของการอาชีวศึกษา ควรมีการศึกษาในประเด็นต่อไปนี้

๒.๑ การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ควรทำการศึกษาเชิงสำรวจเพื่อวัดระดับความสัมพันธ์ระหว่าง “นโยบายการเปิดกว้างภายใต้ระเบียบของสถานศึกษา” กับ “ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและอัตราการคงอยู่” ของผู้เรียนกลุ่ม LGBTQ+ ในระดับอาชีวศึกษา เพื่อสร้างฐานข้อมูลเชิงสถิติที่สนับสนุนการกำหนดนโยบายระดับชาติ

๒.๒ การศึกษาทัศนคติของสถานประกอบการ ควรวิจัยเชิงคุณภาพหรือเชิงผสมผสาน เพื่อศึกษาความคาดหวังและอคติที่ซ่อนเร้น (Implicit Bias) ของผู้ประกอบการและฝ่ายทรัพยากรบุคคลในอุตสาหกรรมบริการและอุตสาหกรรมเป้าหมาย ที่มีต่อการรับบัณฑิตอาชีวศึกษากลุ่ม LGBTQ+ เข้าทำงาน

๒.๓ การวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) ควรมีการศึกษาและพัฒนากระบวนการนำนโยบาย “ห้องน้ำเสมอภาค” ไปทดลองใช้จริงในสถานศึกษา เพื่อประเมินผลกระทบ ความพึงพอใจ และความท้าทายในการบริหารจัดการพื้นที่ร่วมกันของผู้เรียนทุกกลุ่ม

บรรณานุกรม

จารุวรรณ คงยศ. เพศภาวะ เพศวิถี ประสบการณ์ชีวิตของกะเทยในคุก. ปทุมธานี: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๖๐.

นฤพนธ์ ดั่งวิเศษ. ทฤษฎีควีร์ (Queer Theory) กับการศึกษาสังคมและวัฒนธรรม. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร, ๒๕๖๑.

พจน์ใจชาญสุกกิจ. “ความหลากหลายทางเพศกับการพัฒนาทุนมนุษย์ในศตวรรษที่ ๒๑”. วารสารวิชาการนวัตกรรมและสังคม. ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๒ (๒๕๖๕) : ๔๕-๖๒.

- มานิตา ศิริวิวัฒน์. “วิถีชีวิตและประสบการณ์การเรียนรู้ของนักเรียนกลุ่มที่มีความหลากหลายทางเพศในอาชีวศึกษาไทย”. วารสารวิจัยอาชีวศึกษา ปีที่ ๘ ฉบับที่ ๑ (๒๕๖๖) : ๑๒-๒๕.
- ศิริพร จิรวัฒน์กุล. การวิจัยเชิงคุณภาพด้านวิทยาศาสตร์สุขภาพ. ฉบับที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : บริษัทวิทย์พัฒน์ จำกัด, ๒๕๕๓.
- ศิริมา มงคลพร. ปรากฏการณ์วิทยา: แนวคิดและการประยุกต์ใช้ในงานวิจัยทางการศึกษา. เชียงใหม่: คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๖๔.
- Bourdieu, P. “The Forms of Capital”. In **Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education**. Edited by J. Richardson. pp. 241-258. New York: Greenwood, 1986.
- Bronfenbrenner, U. **The Ecology of Human Development: Experiments by Nature and Design**. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1979.
- Butler, J. **Gender Trouble: Feminism and the Subversion of Identity**. New York: Routledge, 1990.
- Goffman, E. **Stigma: Notes on the Management of Spoiled Identity**. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall, 1963.
- John W. Creswell และ Cheryl N. Poth. **Qualitative Inquiry and Research Design: Choosing Among Five Approaches**. 4th ed. Thousand Oaks, CA: Sage Publications, 2018.
- Kosciw, J. G., Clark, C. M., Truong, N. L. and Zongrone, A. D. **The 2019 National School Climate Survey: The experiences of lesbian, gay, bisexual, transgender, and queer youth in our nation’s schools**. GLSEN, 2020.
- Moustakas, C. **Phenomenological Research Methods**. Thousand Oaks, CA: Sage, 1994.
- Paechter, C. “Masculine Femininities/Feminine Masculinities: Power, Identities and Gender.” **Gender and Education**. Vol 18 No.3 (2006): 253–263.
- UNESCO, **From Insult to Inclusion: Asia-Pacific report on school bullying, violence and discrimination on the basis of sexual orientation and gender identity**. Bangkok: UNESCO Bangkok Office, 2014.
- UNESCO. **Out in the Open: Education Sector Responses to Violence based on Sexual Orientation and Gender Identity/Expression**. Paris: UNESCO, 2016.

วิถีชีวิตและการสร้างตัวตนในเส้นทางสายอาชีพของกลุ่ม LGBTQ+: กรณีศึกษาเชิงปรากฏการณ์ฯ ๓๒๗

World Bank, **Economic Inclusion of LGBTI Groups in Thailand**. Washington, DC:

World Bank Group, 2020.

United Nations, **Sustainable Development Goals**. [Online]. Available : <https://sdgs.un.org/goals>. [April 11, 2026].